

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ДІТЕЙ

Традиції та інновації в оновленому БКДО

*Антоніна ШЕВЧУК, канд. пед. наук,
доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет*

Продовжуємо вивчати нову редакцію Базового компонента дошкільної освіти. У “ДВ” № 2 ми розглядали освітній напрям “Дитина у світі мистецтва”. Сьогодні пропонуємо фаховий погляд на реалізацію завдань цього напрямку ще однієї з авторок БКДО.

НАСТУПНІСТЬ ТРАДИЦІЙ

Вітчизняні науковці та практики сприятливим тлом для здійснення високої місії розвитку особистості дитини справедливо визнають мистецтво — українське і світове, сучасне й класичне, різних видів і жанрів.

Для дитини мистецтво і мистецька діяльність насамперед увиразнюють:

- ♦ **найсильніші почуття та емоції** — радість, подив, хвилювання, захоплення, симпатію, заглиблення у творчий процес тощо;
- ♦ **естетичні та гедоністичні переживання** — пізнання унікальності людської особистості, краси, гармонії, симетрії, самовираження в наслідуванні й вільній творчості, потужних і приємних вольових зусиль у бажаній діяльності, насолоди тощо;
- ♦ **найвищі цінності** — почуття щастя, прихильності, любові, патріотизму, доброго ставлення, дружби тощо.

Наголосимо: дитина засвоює цінності поколінь через власний досвід мистецько-творчої діяльності, але не самотужки, а за мудрої підтримки дорослих та в партнерстві з ними.

Тож украй важливою й актуальною є реалізація в освітньому процесі дошкільного закладу освітнього напрямку “Дитина у світі мистецтва”. З огляду на це уточнимо деякі основні поняття.

Мистецька освіта в дошкільні роки — це процес і результат становлення духовності, індивідуального зростання дитячої особистості, розвитку мистецько-творчих здібностей під впливом цінностей образотворчого, музичного, театрального, хореографічного та інших видів мистецтва; набуття дитиною особистого досвіду мистецької (художньо-продуктивної) діяльності; збагачення

естетичного сприймання, моральної свідомості та поведінки.

Передовсім освітній напрям “Дитина у світі мистецтва” передбачає розвиток мистецько-творчої компетентності, спрямованість зусиль педагогів і батьків на виявлення дитячої творчості в контексті мистецької діяльності.

Мистецько-творча компетентність як особистісне надбання дитини і результат освітньої діяльності в освітньому напрямі деталізується в таких структурних компонентах:

- ♦ **емоційно-ціннісне ставлення** дитини до світу мистецтва;
- ♦ **сформованість знань** у царині мистецтва;
- ♦ **навички** в різних видах мистецької діяльності;
- ♦ **участь батьків**: у новому БКДО вперше сформульовані провідні орієнтири для батьків, які несуть солідарну відповідальність з педагогами і громадою за освіту своєї дитини.

Така структура освітнього напрямку акцентує увагу на особистісному, ціннісному, інформаційному й діяльнісному вимірах мистецької освіти.

Наголосимо: орієнтація освіти на ці виміри була закладена в першому БКДО та редакції 2012 р. і продовжена в останньому виданні. Відмінності й цінності кожної редакції засвідчують динаміку змін у дошкільній освіті та відображення їх у БКДО.

Так, у першому БКДО опис змістової лінії “Світ мистецтва” починався особистісно спрямованим орієнтиром — “Естетичне ставлення до реально-го світу та світу мистецтва”. Далі були названі: *ознайомлення з творами мистецтва та художній образ мовою мистецтва* (образотворчого, музичного, театрального, літературного); *художньо-практична діяльність та дитяча творчість* (образотворча, музична, театралізована, літературна).

У такій диференціації чітко проглядалися чотири компоненти мистецької діяльності та результати освіти дітей за кожним видом мистецтва, що й визначало особистісно-творчий, інформаційний, методичний і діяльнісний ракурси лінії в першому Державному стандарті.

У редакції БКДО 2012 р. в освітній лінії “Дитина у світі культури” зміст розділу “Світ мистецтва” склали чотири компоненти. Перший і другий — *сприймання мистецтва та ціннісне ставлення до мистецтва* — стосувалися сукупності різних його видів: образотворчого, музичного, театрального, літературного. Третій компонент — *художньо-продуктивна діяльність* — був чітко диференційований за сферами: образотворчою, музичною, театралізованою, літературною. Нарешті, *художньо-продуктивну компетенцію* пропонувалося формувати як інтегровану — образотворчо-музично-театрально-літературну.

Різні види мистецької діяльності в БКДО 2012 р. були позначені спільною назвою “художньо-продуктивна” і при цьому конкретизовані. Це відповідає академічним класифікаціям мистецтва — художня / мистецька, продуктивна / творча.

У формулюванні “художньо-продуктивна діяльність” не слід розуміти поняття “продуктивна” надто спрощено, адже тут ідеться не лише про *продукт* (який можна взяти до рук), а й про *акт творення*. Наприклад, творення під час малювання має реальний результат — малюнок. Виконання пісні — це ніби співтворення з її авторами, згідно з правилами чистого інтонування, намагання передати характер музики, завдяки чому пісня сприймається як художній твір, стає ним. Результатом колективного творення дітьми-акторами образів на сцені є вистава. Акт творення танцю є одночасно і результатом, тому що танець (як і музика, і театральна вистава) поза виконавством взагалі не існує.

Мистецько-творча, або художньо-продуктивна (ці терміни тотожні), діяльність ґрунтується на цілісності репродуктивного і продуктивного мистецького досвіду дітей.

Мистецькі дії дитини репродуктивного, відтворювального характеру на основі наслідування завжди набувають **індивідуальної інтерпретації**. Звісно, за умови, що педагог не орієнтує малюка на копіювання. Дитина зазвичай частково змінює зразок, привносить у нього щось своє, вона ніколи не повторює все точно так, як пропонує і показує дорослий. У цьому велика перевага дитячої мистецької діяльності як репродуктивної й водночас творчої.

У нинішній редакції БКДО у структурі на пряму назви видів мистецтв і відповідні види діяльності

на перший погляд нібито приховані, але вчитуючись у текст опису структурних компонентів (компетентність, емоційно-ціннісне ставлення, знання, навички, участь батьків), педагог обов’язково помітить акценти на окремих видах мистецтва і прямий зв’язок з основними видами дитячої мистецької діяльності — образотворчою (позначена як художньо-продуктивна), музичною, театралізованою.

діяльнісний підхід: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

Деталізуємо з позиції методики реалізацію діяльнісного підходу.

На першому етапі дитина сприймає мистецький твір (картина, музична п’єса, пісня, хоровод, казка для постановки вистави), проявляє емоції, своє враження від нього. Потім *ознайомлюється* з ним детальніше, *обстежує* — візуально, на дотик, на слух, спілкується й отримує дотичну інформацію про твір, засвоює специфічні назви, художньо-мовленнєві вирази, збагачує активний словник.

Насамперед дитина сприймає певний мистецький еталон, як-от петриківський розпис, орнамент на косівській кераміці, пісня у виконанні професійного співака чи дитячого гурту, танець у виконанні музкерівниці або артистів у балетній відеовиставі, виразний показ ролі вихователем тощо. Вона отримує насолоду від сприймання музики, картини, танцю, сценки, вистави.

На цьому етапі сприймання твору дитина повсякчас демонструє *прийоми самостійного навчання*: приймає зручну позу, зосереджено слухає; емоційно реагує; похитується в такт; мимовільно підспівує, ритмічно плескає в долоні або притупує. На таку поведінку дитини слід реагувати як на вікові прояви сприймання мистецтва. Не слід трактувати її як порушення дисципліни.

На другому етапі дітей навчають виконувати пісню, діалог, хоровод, танець. Навчання відбувається як *розучування* в усталеному, інваріантному вигляді, *закріплення*, домірне якісне *удосконалення навичок*.

У цей час дитина *набуває репродуктивні навички відтворення* (малює хвилясту, пряму лінію, а потім будиночок, доріжку до нього і річку із хвилями). Щось розучує (віршик, пісню, танець), повторює. Її рухи набувають музикальності, формуються і закріплюються навички. У них педагог має намагатися побачити і зберегти традиційність і водночас щонайменші прояви дитячої особистості. Корисно разом з дитиною обирати творчі засоби, традиційні та нетрадиційні, орієнтуватися на її пропозиції, віддавати перевагу її вибору.

Третім етапом є обов’язкове створення ситуації пошуку новизни, гри. Варто запропонувати дітям у змінених умовах *проявити творчу*

Актуальні проблеми

індивідуальність. Таким чином їм надається можливість набути продуктивні, тобто творчі, уміння, по-своєму *перетворити набутий досвід* і по змозі скористатися ним в особистому житті, у грі, під час заняття, у сімейному колі.

Окреслимо шлях поетапного формування мистецько-творчої компетентності дошкільника.

Етапи формування мистецько-творчої компетентності дитини

- ♦ **Набуття мистецького досвіду емоційного сприймання**, ознайомлення з твором і достатньою до нього інформацією, утворення початкового ставлення і знання.
- ♦ **Навчання відтворювати, формування навички** як індивідуального виконання твору з опорою на традицію, виразного виконавства на основі наслідування усталеного зразка.
- ♦ **Творчість як здатність до інтерпретації** під час виконання, власного комбінування вже засвоєного, імпровізації, вигадкування нового в умовах створеної дорослими особливої атмосфери заохочення до творчих дій, підтримання проявів ініціативи.

У результаті такого поетапного розгортання діяльності дитина набуває належні знання, навички, формує ставлення, уміння, визначені в завданнях освітнього напрямку.

Утім **послідовність етапів може бути й іншою**. Наприклад, після сприймання музики можна запропонувати дітям самостійно дібрати відповідні рухи. А навчання певних рухових еталонів, відповідних традиційним мистецьким критеріям, та самостійне виконання (індивідуально інтерпретоване) стає третім етапом.

ПЕДАГОГ-ФАСИЛІТАТОР

Згідно з європейськими концепціями, сучасний педагог в освітньому процесі має виконувати роль *фасилітатора* — підтримувати, спрямовувати, створювати атмосферу благополуччя, залишаючи за дитиною право на самостійність, вибір (зокрема послідовності дій) тощо. Він наближається до дитини за потреби, уточнює способи дії або що й одразу спокійно віддаляється. Дуже важливо не деталізувати поради надміру, не вимагати досконалості. Радше слід за будь-якої нагоди давати дитині можливість самостійно додумати й довершити будь-яке своє, бодай крихітне, творіння і пережити радість творчості.

Уточнімо поняття *“атмосфера благополуччя”*. Це одна зі сприятливих для розвитку дитини методичних умов реалізації особистісно орієнтованої моделі її взаємодії з оточенням. Атмосфера благополуччя характеризується оптимальною взаємодією дитини і середовища, у якому присутні

й дорослі. За такої взаємодії відбувається задоволення основних базових потреб дитини.

За оптимальної взаємодії дитини і мистецького середовища забезпечується задоволення її мистецьких потреб, **дитина перебуває у стані благополуччя**:

- ♦ почувається безпечною, відкритою і чутливою до середовища, творчо спроможною, домірно впевненою в собі, не боїться змін;
- ♦ приймає турботу і тепло дорослого, інших дітей, проявляє довіру, почувається захищеною і знає, що її цінують;
- ♦ поводить себе невимушено, вільно, спокійно спілкується, взаємодіє з дітьми;
- ♦ позитивно сприймає створену красу, розглядає, насолоджується, естетично сприймає мистецтво, вільно оцінює власні прояви в мистецькій діяльності тощо.

ТЕМАТИЧНА РАНКОВА ЗУСТРІЧ “МИСТЕЦЬКИЙ ДОСВІД” ЯК РЕФЛЕКСІЯ

Громадське обговорення БКДО визначило необхідність тлумачення такої його тези: *“дитина виявляє елементарні навички рефлексії — обмірковує разом з іншими свій мистецький досвід, враження, ставлення до мистецької діяльності”*. Реалізації цього завдання сприяють ранкові зустрічі.

Ранкові зустрічі — популярна в європейській педагогіці значуща форма взаємодії дорослих і дітей у ранкові години, спрямована на розвиток соціальних навичок, зокрема рефлексії, застосування власного досвіду в житті групи, обміну досвідом з іншими дітьми та отримання зворотного зв'язку.

У контексті освітнього напрямку пропонуємо проводити з дітьми ранкові зустрічі / ранкові кола такої **тематики**: *“Театральний досвід”*, *“Музичний досвід”*, *“Танцювальний досвід”*, *“Досвід образотворення”*, *“Досвід малювання”* тощо.

Сенс цієї форми організації діяльності в тому, щоб **створити для всіх дітей рівні можливості долучення до рефлексії** (з лат. “повертаюся назад, осмислюю, обмірковую”) — аналізу своїх дій, ставлення, дати їм нагоду пригадати щось важливе і поділитися з іншими власним мистецьким досвідом, пов'язаними з мистецтвом ситуаціями із життя, свого та своєї родини, думками про мистецтво, збагатитися досвідом друзів.

Часто діти прагнуть розповісти про свій досвід, але дорослі стримують їх (“Вислухай тебе пізніше”). Через це педагоги не дізнаються про мистецький досвід дитини, набутий поза спеціально організованим навчанням, про його варіативне застосування в житті малят, позбавляють дітей можливості здійснювати рефлексію, що є способом самопізнання, свідомої регуляції

та оцінювання своєї діяльності. Таким чином вихователі позбавляють і себе чудової можливості отримання зворотного зв'язку, вивчення дитини, її нових мотивів до занять мистецтвом.

Відомо, що зворотний зв'язок формує освітній процес і наступні дії. Як вихователю дізнатися, яким новим досвідом збагачуються діти в родині і пов'язати цей досвід зі змістом і темою дня, академічними навичками, підсилити мотивацію заняття, розваги?

Структура зустрічі

1. Помірна хода по колу.
2. Інтерактивне вітання в колі.
3. Повідомлення кожної дитини про новий мистецький досвід.
4. Загальні новини.
5. Енергійна групова вправа / руханка.

Дорослий і діти можуть поділитися будь-яким досвідом, новиною, подією, думкою, що стосується зустрічі з мистецтвом, застосуванням художніх навичок у нових умовах тощо. З установленням традиції в групі потік нової інформації збільшуватиметься, а її значущість для малят зростатиме.

Переваги таких зустрічей для загального, зокрема й мистецького, розвитку дітей очевидні. Маючи рівні можливості, вони набувають навички рефлексії, соціально спрямованого й емоційно значущого спілкування. Поступово діти почнуть пригадувати, аналізувати власне життя і виокремлювати особливий мистецький досвід, цінувати творчість, свою й інших людей, розвиватиметься їхнє зв'язне мовлення, збагачуватиметься активний словник. Мистецькі інтереси дітей стануть свідомими, з'явиться бажання ділитися своїм досвідом.

Можна організувати ранкову зустріч "Мистецький досвід" уранці на початку тематичного тижня (наприклад, Тижня театру), наступного дня після проведення музичної розваги чи свята. Або періодично проводити її на початку музичних занять.

ОСВІТНЄ МИСТЕЦЬКЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Висвітлені траєкторії мистецької освіти — лише частка з низки бажаних і потрібних змін, про які треба не просто знати, які слід невтомно впроваджувати в сучасне освітнє середовище. Серед них — **ситуації виклику** як стимули для самостійної мистецько-творчої діяльності дітей та постійне створення таких ситуацій у групі.

Для розвитку самостійної мистецької діяльності в груповій кімнаті мають бути створені, оновлені чи заново впорядковані **осередки мистецтва** — для театралізованих ігор, образотворчої діяльності, музичної та хореографічної

**Перевтілились малята,
Тож тепер вони — курчата!**

(Надіслала Алла Слюсар, ЗДО №13 "Купава", м. Суми)

активності. А для розвитку здатності здійснювати **вибір** мистецької діяльності (і будь-якої іншої) варто встановити **дошку вибору** і розробити разом із дітьми правила користування нею.

Забезпеченню наступності дошкільної й початкової ланок мистецької освіти серед інших чинників може посприяти **впровадження тематичного підходу**, зокрема **проведення тематичних днів і тижнів**. Зокрема, гарними приводами для організації таких заходів можуть стати всеукраїнські та міжнародні свята.

Мистецькі тематичні дні

- ♦ Міжнародний день музики (1 жовтня).
- ♦ Всесвітній день поезії (21 березня).
- ♦ Всеукраїнський день художника (11 жовтня).
- ♦ Міжнародний день театру (27 березня).
- ♦ Всесвітній день танцю (29 квітня).

У такі дні варто уникати пафосності, натомість намагатися привнести більше душевності, можливостей для прояву індивідуальності й творчості. Доречною може стати **зустріч із митцем**.

Провідною умовою реалізації завдань освітнього напрямку має стати створення в ЗДО **універсального розвивального мистецького середовища**. Сучасне соціальне і предметно-просторове середовище має бути придатним для формування мистецько-творчої компетентності дітей, зокрема малят з особливими освітніми потребами, мотивувати їх до діяльності та творчості, реалізації власних можливостей.

Здійснений екскурс у розмаїття методичних орієнтирів не вичерпує всіх аспектів впровадження освітнього напрямку "Дитина у світі мистецтва" і відкриває перспективи для наступних публікацій у руслі інноваційної реалізації мистецької освіти. ■

ISSN 0321-1401

Дошкільне 4

виховання 2021

Всеукраїнський щомісячний науково-методичний журнал для педагогів і батьків

ФОРМУЄМО
соціально-
громадянську
компетентність

ВИМОГИ
оновленого
Базового
компонента
дошкільної
освіти

РОЗВИВАЄМО
ЕМОЦІЙНИЙ
ІНТЕЛЕКТ

РАНКОВІ
ЗУСТРІЧІ
у травні

СЮЖЕТНО-
РОЛЬОВА ГРА
в мінімузеї

У ФОКУСІ:
ДИТИНА
В СОЦІУМІ

СЦЕНАРІЙ
до ДНЯ
ЗАХИСТУ
ДІТЕЙ